

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ**

.....o0o.....



**BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY GIÁ TRỊ
CỦA LỄ TẾT NHẢY CỦA NGƯỜI DAO TIỀN
Ở XÃ TÂN LẬP, MỘC CHÂU, SƠN LA**

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP CỬ NHÂN

Giảng viên hướng dẫn: PGS.TS. ĐINH THỊ VÂN CHI

Sinh viên thực hiện : TẶNG THỊ ĐÀO

Hà Nội – 2012

Lời cảm ơn

Để hoàn thành khóa luận này, người viết đã nhận được sự giúp đỡ của rất nhiều cá nhân và tập thể. Trước hết, người viết xin chân thành cảm ơn Phòng Văn hóa thông tin huyện Mộc Châu, Ủy ban nhân dân xã Tân Lập và đồng bào người Dao Tiền đã nhiệt tình giúp đỡ về vật chất lẫn tinh thần, cung cấp cho người viết những tư liệu quý giá trong quá trình điền dã và khảo sát thực tế tại địa phương.

Người viết cũng xin gửi lời cảm ơn sâu sắc tới các thầy cô giáo trong khoa Văn hóa dân tộc thiểu số và đặc biệt là PGS.TS Đinh Thị Vân Chi đã tận tình hướng dẫn trong suốt quá trình tiếp cận và hoàn thiện bài viết.

Do còn hạn chế về trình độ và khả năng, bài viết không tránh khỏi những hạn chế và thiếu sót. Kính mong nhận được sự đóng góp ý kiến của các thầy cô giáo và các bạn để bài viết này được hoàn thiện hơn.

Em xin chân thành cảm ơn!

Sinh viên

Tặng Thị Đào

MỤC LỤC

LỜI MỞ ĐẦU	2
1. Lý do nghiên cứu	2
2. Lịch sử nghiên cứu	3
3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu	4
3.1. Mục đích nghiên cứu	4
3.2. Nhiệm vụ nghiên cứu.....	4
4. Đối tượng nghiên cứu	5
5. Phương pháp nghiên cứu.....	
6. Đóng góp của đề tài	5
7. Bố cục của đề tài	6
Chương 1: KHÁI QUÁT VỀ NGƯỜI DAO VÀ LỄ TẾT NHẢY	
CỦA NGƯỜI DAO TIỀN Ở XÃ TÂN LẬP	7
1.1. Khái quát về người Dao ở xã Tân Lập	7
1.1.1. Người Dao ở Việt Nam	7
1.1.2. Người Dao Tiền ở Tân Lập.....	10
1.1.2.1. Điều kiện tự nhiên	10
1.1.2.2. Điều kiện kinh tế, xã hội.....	10
1.1.2.3. Dân số, lịch sử tộc người và văn hóa của người Dao Tiền ở xã Tân Lập	12
1.2. Khái quát về lễ Tết nhảy của người Dao Tiền ở xã Tân Lập	15
1.2.1. Thời gian, địa điểm tổ chức	15
1.2.2. Quá trình chuẩn bị	15
1.2.3. Tiến trình lễ Tết nhảy.....	18

Chương 2: NHỮNG GIÁ TRỊ CỦA LỄ TẾT NHẢY CỦA NGƯỜI DAO TIỀN Ở XÃ TÂN LẬP	26
2.1. Nguồn gốc và giá trị lịch sử của Tết nhảy	26
2.1.1. Nguồn gốc Tết nhảy	26
2.1.2. Giá trị lịch sử của Tết nhảy	28
2.2. Giá trị nhân văn	30
2.2.1. Tính cố kết cộng đồng.	30
2.2.2. Tính giáo dục.....	31
2.2.2.1. Tính giáo dục trong tổng thể lễ Tết nhảy	31
2.2.2.2. Tính giáo dục trong một số nghi lễ đặc biệt.....	32
2.2.3. Giá trị tín ngưỡng dân tộc	34
2.2.3.1. Tín ngưỡng dân tộc và dòng họ.....	34
2.2.3.2. Một số kiêng kỵ trong những ngày diễn ra lễ Tết nhảy.....	38
2.3. Giá trị biểu tượng	40
2.3.1. Biểu tượng lễ hội	40
2.3.2. Biểu tượng thiêng.....	41
2.4. Giá trị nghệ thuật	43
2.4.1. Giá trị nghệ thuật trong các điệu nhảy.....	43
2.4.1.1. Các điệu nhảy thường	43
2.4.1.2. Nhảy trong các nghi lễ.....	45
2.4.2. Giá trị nghệ thuật trong âm nhạc	49
2.4.4. Giá trị nghệ thuật trong trang phục	51
2.4.4.1. Trang phục nam giới.....	51
2.4.4.2. Trang phục nữ giới.....	51
2.4.4.3. Trang phục thầy cúng	53
Chương 3: SỰ BIẾN ĐỔI VÀ GIẢI PHÁP BẢO TỒN LỄ TẾT NHẢY CỦA NGƯỜI DAO TIỀN Ở XÃ TÂN LẬP	56

3.1. Những biến đổi của lễ Tết nhảy trong cuộc sống ngày nay	56
3.1.1. Mục đích làm lễ.....	
3.1.2. Đối tượng cầu cúng.....	
3.1.3. Chuẩn bị làm lễ.....	
3.1.4. Nghi thức chính của lễ Tết nhảy	60
3.1.5. Người đến tham dự.....	
3.1.6. Quan niệm về giá trị của lễ Tết nhảy.....	62
3.2. Nguyên nhân của sự biến đổi.....	64
3.2.1. Tiền đề về kinh tế xã hội	64
3.2.2. Tiền đề về văn hóa	67
3.3. Giải pháp bảo tồn và phát huy những giá trị tốt đẹp của lễ Tết nhảy	
3.3.1. Những yếu tố cần có giải pháp bảo tồn	69
3.3.2. Khả năng tự bảo tồn của lễ Tết nhảy.....	71
3.3.2.1. Trách nhiệm linh thiêng của trưởng họ dòng họ có Tết nhảy.....	
3.3.2.2. Sự nói truyền tâm linh của nghề thầy cúng	72
3.3.2.3. Trách nhiệm của người đàn ông trong việc bảo tồn các điệu nhảy	74
3.3.3. Một số giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị của lễ Tết nhảy.....	
KẾT LUẬN	82
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	84
PHỤ LỤC	86
DANH SÁCH NHỮNG NGƯỜI CUNG CẤP THÔNG TIN.....	108

LỜI MỞ ĐẦU

1. Lý do nghiên cứu

Việt Nam là một quốc gia có diện tích nhỏ nhưng lại có nền văn hóa đặc sắc với sự quần tụ sinh sống của hơn 50 tộc người có phong tục, truyền thống, ngôn ngữ, sự trải nghiệm cũng như có nguồn vốn trí tuệ bản địa cực kì đa dạng và phong phú. Là một quốc gia khởi thủy là nền nông nghiệp lúa nước, cuộc sống hòa hợp với thiên nhiên đã trở thành đặc trưng của người Việt ta từ hàng nghìn năm nay. Và cũng bởi lý do đó mà một trong những truyền thống gắn bó với người Việt và trường tồn đến ngày nay chính là lễ hội.

Lễ hội là một nhu cầu không thể thiếu trong cuộc sống của mỗi dân tộc, nhất là trong đời sống tinh thần và tư duy của nhân dân trong xã hội nông nghiệp. Trong phạm vi lãnh thổ một quốc gia chia thành nhiều vùng miền, nhiều dân tộc khác nhau, mỗi vùng miền, mỗi dân tộc ấy lại có một lễ hội riêng biệt đã góp phần làm phong phú, đặc sắc thêm kho tàng lễ hội Việt Nam. Góp phần vào kho tàng lễ hội ấy không thể không kể đến các lễ hội của người Dao Tiền. Với điệu múa chuông rộn ràng trong tiếng trống chiêng rộn rã như thúc giục lòng người cùng với một nền văn hóa lâu đời, những phong tục truyền thống đặc sắc ắt hẳn sẽ để lại nhiều ấn tượng tốt đẹp trong lòng mỗi ai đã từng đến, từng tham dự lễ hội của người Dao Tiền.

Với người Dao Tiền ở xã Tân Lập, huyện Mộc Châu, tỉnh Sơn La, lễ hội là một dịp vui vẻ sau những ngày lao động vất vả, giúp gắn kết cộng đồng, đưa họ đến gần nhau hơn qua những nghi lễ, những điệu múa tập thể. Đồng thời lễ hội cũng là dịp để giáo dục con cháu về truyền

thống của gia đình, của dân tộc. Một trong những lễ hội tiêu biểu, đặc sắc của người Dao Tiền là lễ Tết nhảy tổ chức vào tết nguyên đán.

Tết nhảy là một nghi lễ đóng vai trò quan trọng trong đời sống tinh thần của người Dao nói chung và trong mỗi dòng họ nói riêng. Nhưng dưới tác động ngày càng mạnh của sự biến đổi xã hội thì nguy cơ mai một các giá trị văn hóa truyền thống là rất lớn. Cho nên việc nghiên cứu, tìm hiểu về giá trị của lễ hội trong đời sống của người Dao Tiền là việc rất cần thiết.

Từ trước tới nay đã có những công trình nghiên cứu về lễ hội của người Dao Tiền nhưng không nhiều đặc biệt là lễ Tết nhảy. Là người con của dân tộc Dao Tiền, lại được học về chuyên ngành văn hóa các dân tộc thiểu số, với tình cảm, ý thức và trách nhiệm của mình tôi lựa chọn đề tài “Bảo tồn và phát huy giá trị của lễ Tết nhảy của người Dao Tiền ở xã Tân Lập, Mộc Châu, Sơn La” với hy vọng làm sáng tỏ nét đẹp văn hóa trong lễ Tết nhảy và góp phần giữ gìn, phát huy giá trị văn hóa của dân tộc mình.

2. Lịch sử nghiên cứu

Nghiên cứu về dân tộc Dao Tiền ở Việt Nam từ trước tới nay đã có nhiều công trình được công bố. Đó là những nghiên cứu về tổng quan văn hóa tộc người, về cơ cấu tổ chức gia đình, xã hội, thiết chế làng bản, về văn tự, về các nghi lễ tang ma, cưới xin, cấp sắc. Tiêu biểu là những công trình sau: *Người Dao ở Việt Nam* (xuất bản 1971), *Một số vấn đề người Dao Quảng Ninh* (xuất bản 1998), *Tập quán hoạt động kinh tế của một số dân tộc ở Tây Bắc Việt Nam* (xuất bản 2001)... Những tư liệu đó đã cung cấp cho tôi nhiều kiến thức lý thú xung quanh đời sống văn hóa của người Dao nói chung và văn hóa lễ hội nói riêng.

Công trình *Về văn hóa và xây dựng đời sống văn hóa* (xuất bản 2006), trong bài *Xuân tết với người Dao đen tiền ở tỉnh Hòa Bình*, tiến sĩ Nguyễn Hữu Thức đã đề cập đến lễ Tết nhảy của người Dao nhưng mới chỉ mang tính khái quát và mang những nét riêng của người Dao ở Hòa Bình. Với bài nghiên cứu này tôi hy vọng sẽ cung cấp thêm những tư liệu về nét văn hóa đặc sắc trong lễ Tết nhảy cũng như về văn hóa lễ hội của người Dao Tiền ở Sơn La.

3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

3.1. Mục đích nghiên cứu

Thực hiện khóa luận này, người viết mong muốn đạt được các mục đích:

- Tìm hiểu về lễ Tết nhảy trong truyền thống của người Dao Tiền ở xã Tân Lập và những biến đổi.
- Tìm hiểu các giá trị của lễ Tết nhảy.
- Bước đầu đưa ra giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị của lễ Tết nhảy trong thời kỳ hiện nay ở xã Tân Lập.

3.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Để phục vụ mục đích trên thì đề tài cần phải thực hiện các nhiệm vụ sau:

- Tái hiện một cách khái quát về người Dao Tiền và lễ Tết nhảy của người Dao Tiền ở xã Tân Lập.
- Phân tích những nét độc đáo, đặc trưng trong lễ Tết nhảy của người Dao Tiền ở xã Tân Lập và tìm ra giá trị của nó.
- Chỉ ra những biến đổi của lễ Tết nhảy ngày nay, phân tích nguyên nhân dẫn đến biến đổi và bước đầu đưa ra một số kiến nghị về giải pháp nhằm bảo tồn và phát huy những giá trị tốt đẹp của lễ Tết nhảy trong đời sống của người Dao Tiền ở xã Tân Lập giai đoạn hiện nay.

4. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng là lễ Tết nhảy của người Dao Tiền ở xã Tân Lập, huyện Mộc Châu, tỉnh Sơn La và tác động của nó tới đời sống văn hóa của đồng bào Dao ở khu vực này.

5. Phương pháp nghiên cứu

Trên cơ sở phương pháp luận Mác – Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh, các vấn đề nghiên cứu của đề tài sẽ được nhìn nhận, phân tích và lý giải theo quan điểm duy vật biện chứng, duy vật lịch sử và quan điểm của Đảng cộng sản Việt Nam.

Phương pháp đầu tiên để thu thập tư liệu là phương pháp phân tích tư liệu. Dựa vào các tư liệu của các tác giả trước đó, người viết đã có được cái nhìn tổng quát về lễ Tết nhảy của người Dao nói chung và từ đó khảo sát lễ Tết nhảy của người Dao Tiền ở xã Tân Lập.

Phương pháp chủ đạo trong quá trình điều tra, nghiên cứu hoàn thành đề tài là điền dã dân tộc học với các kỹ thuật: phỏng vấn, quan sát, ghi âm, ghi chép, chụp ảnh, quay phim nhằm thu thập tài liệu tại thực địa.

Cùng với đó, để làm rõ quan niệm, nhận thức của người dân về lễ Tết nhảy bằng những số liệu cụ thể, người viết còn sử dụng phương pháp điều tra bằng bảng hỏi. Các đối tượng được chọn để điều tra là thầy cúng, trưởng họ, già làng, trưởng bản và một số người có uy tín trong cộng đồng người Dao Tiền ở xã Tân Lập.

Ngoài ra, người viết cũng sử dụng kỹ thuật miêu tả, so sánh, thống kê, phân tích tổng hợp để hoàn thành bài nghiên cứu này.

6. Đóng góp của đề tài

- Bổ sung nguồn tư liệu thực tế về lễ Tết nhảy của người Dao Tiền ở xã Tân Lập.

- Góp phần làm rõ vai trò, giá trị của lễ Tết nhảy đối với đời sống tinh thần của người Dao Tiền ở xã Tân Lập.

- Đề xuất một số giải pháp cụ thể nhằm giúp người Dao Tiền ở đây có thể bảo tồn và phát huy giá trị tốt đẹp của lễ Tết nhảy trong điều kiện hiện nay. Kết quả nghiên cứu khóa luận có cũng có thể làm đề tài tham khảo cho các cấp chính quyền ở địa phương, các cán bộ quản lý văn hóa ở địa phương trong việc đưa ra những chính sách của Đảng và Nhà nước đồng thời đảm bảo sự phát triển bền vững của người Dao Tiền ở xã Tân Lập.

7. Bố cục của đề tài

Ngoài phần mở đầu, kết luận và phụ lục, nội dung chính của bài nghiên cứu được trình bày trong ba chương:

Chương 1: Khái quát về người Dao và lễ Tết nhảy của người Dao Tiền ở xã Tân Lập

Chương 2: Những giá trị của lễ Tết nhảy của người Dao Tiền ở xã Tân Lập

Chương 3: Sự biến đổi và giải pháp bảo tồn lễ Tết nhảy của người Dao Tiền ở xã Tân Lập

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Trần Bình (2001), *Tập quán hoạt động kinh tế của một số dân tộc ở Tây Bắc Việt Nam*. Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
2. Nông Quốc Chấn (và các tác giả) (1996), *Văn hóa và sự phát triển các dân tộc ở Việt Nam*. Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
3. Bế Viết Đăng (và các tác giả) (1971), *Người Dao ở Việt Nam*. Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
4. Bế Viết Đăng (và các tác giả) (1996), *Các dân tộc thiểu số trong sự phát triển kinh tế - xã hội ở miền núi*. Nxb Chính trị Quốc gia – Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
5. Lê Sĩ Giáo (1998), *Tục cấp sắc của người Dao và tính giáo dục của nó*. Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
6. Lê Bá Hảo (1998), *Việt Nam lãnh thổ và các vùng địa lý*. NXB Thế giới, Hà Nội.
7. Phạm Quang Hoan (1999), *Văn hóa truyền thống người Dao ở Hà Giang*. Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
8. Nguyễn Văn Huy (1998), *Bức tranh văn hóa các dân tộc Việt Nam*. NXB Giáo dục, HN.
9. Vũ Ngọc Khánh (1998), *Sơ lược truyền thống văn hóa các dân tộc thiểu số Việt Nam*. NXB Giáo dục, HN.
10. Ngô Văn Lê, Nguyễn Văn Tiệp, Nguyễn Văn Diệu (1998), *Văn hóa các dân tộc thiểu số ở Việt Nam*. NXB Giáo dục, HN.
11. Đỗ Đức Lợi (1997), *Tục cấp sắc của người Dao ở Bắc Thái*. Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
12. Hoàng Nam (1998), *Bước đầu tìm hiểu văn hóa tộc người, văn hóa Việt Nam*. NXB Giáo dục, HN.

13. Hoàng Nam (1990), *Vài suy nghĩ về kinh tế truyền thống vùng núi*, *Tạp chí khoa học*, Trường Đại học Tổng hợp, HN.
14. Lê Bá Thảo (1971), *Miền núi và con người*. NXB KHXH, HN.
15. Lê Ngọc Thắng (1995), *Trang phục phụ nữ Dao ở Việt Nam, phong cách và cá tính*. Báo cáo tại hội nghị quốc tế về người Dao lần thứ 7 tại Bắc Thái.
16. Trần Ngọc Thêm (1995), *Cơ sở văn hóa Việt Nam*, Trường Đại học Tổng hợp TP HCM.
17. Ngô Đức Thịnh, *Trang trí trên trang phục nhìn từ góc độ văn hóa dân gian*, *VHDG số 1 năm 1986*.
18. Đinh Ngọc Viện (1998), *Khái quát về tình hình kinh tế - xã hội dân tộc Dao ở Cao Bằng*. Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
19. Nguyễn Quang Vinh (1998), *Một số vấn đề người Dao Quảng Ninh*. Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
20. Hoàng Vinh (1986), *Một số vấn đề bảo tồn và phát triển văn hóa dân tộc*. NXB Chính trị Quốc gia, HN.
21. Viện Dân tộc học (1978), *Các dân tộc ít người ở Việt Nam (các tỉnh phía Bắc)*. Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.